

Δώρα από μακριά! Βλάχοι πραγματευτάδες με σεντούκι και καρδιά...

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ & ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

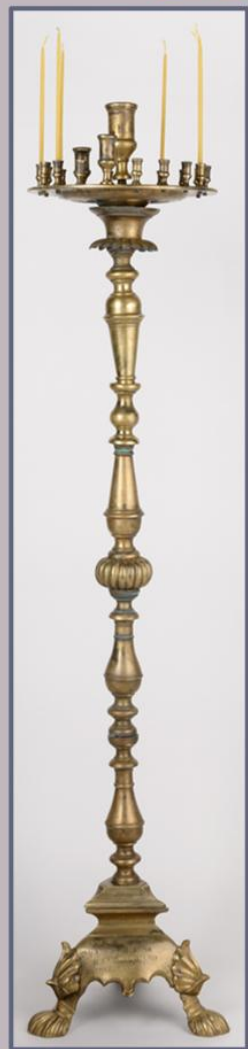
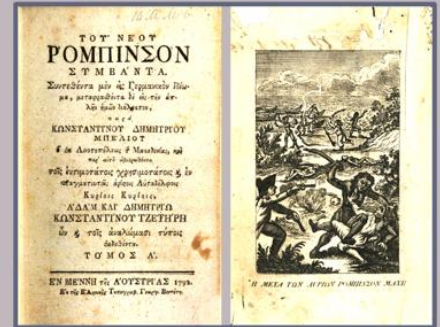

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΛΕΜΜ-Θ για σχολεία, για μαθητές και μαθήτριες από Ε' δημοτικού και πάνω (περίοδος υλοποίησης: Μάρτιος - Ιούνιος 2026)
Στο πλαίσιο λειτουργίας της περιοδικής έκθεσης: *Ελληνόβλαχοι και εθνοευρεγσία: τεκμήρια από το παρελθόν, διδάγματα για το μέλλον - Η συμβολή του βλαχόφωνου παροικιακού ελληνισμού στη συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους*

Ονομάζομαι Στέργιος Πήχας. Γεννήθηκα το 1795 στη Βιέννη της Αυστρίας, αλλά δεν κατάγομαι από εδώ. Η πατρίδα των δικών μου είναι αρκετά μακριά: σε μια βουνοπλαγιά ανάμεσα στη Μακεδονία και την Ήπειρο. Στο χωριό μας δεν έχω πάει ποτέ, αλλά αυτό δε με εμπόδισε να παραγγείλω στους καλύτερους μαστόρους της περιοχής το ζυλόγλυπτο τέμπλο του Αγίου Γεωργίου, της εκκλησίας που βρίσκεται στην πλατεία. «Θα κοστίσει πολλά λεφτά», βιάστηκαν κάποιοι να με προειδοποιήσουν. «Όσα χρειαστούν κι ακόμη περισσότερα», απάντησα και σώπασα. Ένα πρωί είδα τον παππού μου να κάνει τον σταυρό του μπροστά στο εικονοστάσι. «Καλάλι, παππού!» του είπα. «Σαν τον πατέρα σου κι εσύ», αποκρίθηκε. «Χθες βράδυ στη συντροφιά του Αυστριακού βαρόνου τον άκουσα να λέει πως ετοιμάζει μια μεγάλη δωρεά για το ορφανοτροφείο της πόλης». «Γιατί ο Ππέλλιος;», του λέω. Ξεχνάς πως με δικά του χρήματα σπουδάζουν στην Ευρώπη φτωχά παιδιά από τα βλαχοχώρια; Κι οι Κλεισουριώτες; Δεν έχτισαν σχολείο με μεγάλη βιβλιοθήκη; Κι όσοι από τους Βλάχους στέκουν πιο γερά οικονομικά και τι δεν έχουν προσφέρει στην Αθήνα...».

Είχα πάρει φόρα! Ο παππούς με άκουγε χαμογελαστός. «Αυτό θα πει συναγωνισμός, παιδί μου! Κι όσο μπορείς να δίνεις», είπε και με τράβηξε κοντά του κλείνοντάς με στην αγκαλιά του.

Κυνήγι θησαυρού!
Αναζητούμε στην έκθεση αυτά τα έξι αντικείμενα που συνδέονται με συγκεκριμένες ευεργεσίες!
Αντλούμε πληροφορίες από τα συνοδευτικά τους κείμενα και συμπληρώνουμε τον πίνακα.

2

Υπάρχει μια μεγάλη οικογένεια Ελληνοβλάχων από τις πιο πλούσιες της διασποράς, που έζησε και δημιούργησε μακριά από την πατρίδα της, αλλά δεν την ξέχασε ποτέ! Ποια είναι τα κεντρικά της πρόσωπα; Αναζητούμε τα ίχνη τους στην έκθεση (μέσα από αντικείμενα που συνδέονται μαζί τους και κείμενα που μιλούν για αυτούς) και «ξεκλειδώνουμε» την ταυτότητά τους, βρίσκοντας **δέκα** λέξεις στο κρυπτόλεξο!

Αναζητούμε: **τρία ονόματα τόπων**
δύο ονόματα και
ένα επώνυμο προσώπων
δύο ιδιότητες
δύο δημόσιες δομές

Α	Υ	Ρ	Ο	Π	Υ	Γ	Ε	Ι	Χ	Ω	Μ	Π	Ι	Λ	Φ	Τ	Α	Χ	Ι	Σ	Σ
Σ	Ο	Δ	Η	Θ	Ε	Μ	Α	Ζ	Ε	Σ	Ν	Ο	Σ	Ο	Κ	Ο	Μ	Ε	Ι	Ο	Β
Π	Τ	Ε	Φ	Ο	Υ	Τ	Ρ	Α	Μ	Α	Λ	Ο	Τ	Ο	Υ	Χ	Ρ	Ι	Σ	Ι	Κ
Ρ	Α	Σ	Ο	Υ	Λ	Ι	Κ	Ο	Ζ	Π	Α	Ν	Ε	Π	Ι	Σ	Τ	Η	Μ	Ι	Ο
Ω	Β	Ω	Β	Ν	Ε	Π	Τ	Α	Γ	Ι	Υ	Λ	Ρ	Υ	Κ	Α	Υ	Ι	Π	Ω	Ρ
Κ	Σ	Α	Λ	Υ	Χ	Ρ	Η	Μ	Ι	Δ	Ε	Υ	Γ	Α	Σ	Κ	Ρ	Α	Σ	Ε	Τ
Μ	Ε	Γ	Α	Λ	Ε	Μ	Π	Ο	Ρ	Ο	Ι	Β	Ι	Ε	Ν	Ν	Η	Ε	Λ	Ο	Σ
Λ	Ρ	Ζ	Σ	Ι	Ρ	Α	Χ	Ε	Ξ	Υ	Σ	Τ	Ο	Ζ	Α	Ν	Υ	Ψ	Ε	Λ	Α
Α	Ρ	Τ	Τ	Χ	Ι	Φ	Ι	Λ	Ο	Μ	Ο	Υ	Σ	Ο	Ι	Π	Ρ	Α	Σ	Ε	Β
Ξ	Ε	Σ	Η	Ρ	Ν	Α	Φ	Λ	Υ	Π	Ε	Π	Τ	Ι	Μ	Ι	Λ	Β	Ω	Σ	Α
Ε	Σ	Α	Μ	Η	Ν	Ι	Κ	Ο	Λ	Α	Ο	Σ	Θ	Υ	Ρ	Α	Ι	Χ	Ε	Α	Ζ
Ν	Τ	Ρ	Ω	Σ	Τ	Ι	Λ	Ε	Φ	Σ	Υ	Σ	Φ	Ε	Χ	Ο	Ρ	Π	Τ	Α	Α

Ώρα για παζλ!

Ποιο κτήριο εικονίζεται;
Ποιος εθνικός ευεργέτης
συνδέεται με αυτό;

3

Μια ανοιξιάτικη μέρα του 1890 έφτασα ξημερώματα στην πρωτεύουσα της Ελλάδας μ' ένα βλαχικό καραβάνι, καβάλα σ' ένα μουλάρι. Είμαι μεγάλος πια για τόσο πολυήμερα ταξίδια. Αλλά την Αθήνα έπρεπε να τη δω! Στη Βιέννη ακούμε τόσα γι' αυτήν...

Περπάτησα στους δρόμους, μα οι πέτρες και οι λακκούβες μού πλήγωναν τα πόδια. Νερά λιμνάζανε εδώ κι εκεί και λέρωναν τα ρούχα και τα παπούτσια μου. Κι όμως, μέσα σε αυτήν την ακαταστασία, οι πορτοκαλιές μοσχοβολούσαν γλυκά κι από τις αυλές των σπιτιών ακούγονταν κοκόρια που διαλαλούσαν το ζύπνημα της μέρας.

Οι άνθρωποι λιγοστοί. Ένας τραβούσε ένα κάρο με λαχανικά. Κάποιος άλλος, καβάλα σ' ένα γαϊδουράκι, πουλούσε στάμνες και πιθάρια. Η πόλη —αν και πρωτεύουσα— μου φαινόταν σα μεγάλο χωριό.

Ξαφνικά υψώνονταν μπροστά μου τα μεγάλα κτήρια —λαμπρά, επιβλητικά, με κολόνες και αετώματα που θυμίζουν αρχαιοελληνικούς ναούς. Στέκονται εκεί, σχεδόν παράταιρα μέσα στο τοπίο, όμως δεν βρέθηκαν τυχαία.

Υπάρχουν χάρη σε εκείνους τους ανθρώπους που συναντώ στα σαλόνια της Ευρώπης —τους Βλάχους εμπόρους που οι ίδιοι, οι γονείς ή οι παππούδες τους είχαν ξεκινήσει από ορεινά χωριά της Μακεδονίας και της Ηπείρου. «Δώρα από μακριά!», φώναξα σε μια γριούλα που με κοιτούσε από το κατώφλι ενός σπιτιού, παραξευμένη ίσως για το ημίψηλο καπέλο μου ή το χρυσό μου ρολόι που ξεπρόβαλλε από το γιλέκο μου. «Δώρα από μακριά!», επανέλαβα, «Από Βλάχους πραγματευτάδες με σεντούκι και καρδιά!».

Όλη η οικογένεια στην ίδια δουλειά. Πάμε καλά. Προμήθειες, λογαριασμοί, αλιβερίσι... Πέρες γεμάτες αριθμούς και συμφωνίες. Στο Νόβι Σαντ έχουμε δικούς μας ανθρώπους κι ένα μεγάλο κατάστημα στην Οδησό με το όνομά μας. Ο πατέρας φτάνει στο γραφείο νωρίς, μελετάει τα χαρτιά της εταιρείας και δίνει οδηγίες στα ελληνικά με επίσημο και αυστηρό ύφος. Τις Κυριακές, μετά το μεσημεριανό φαγητό, ο παιππούς τραγουδάει βλαχικά τραγούδια. Η γιαγιά κοιμίζει στην κούνια τον μικρό μου αδερφό με βλαχικά νανουρίσματα. Όταν πήγαινα στο σχολείο, ο δάσκαλος μάς μιλούσε για έναν τυφλό ποιητή τον Όμηρο και για το πόσο πολύ είχε θυμώσει ο ηρωικός Αχιλλέας με τους Αχαιοίς έξω από τα τείχη της Τροίας.

Απαντούμε στις ερωτήσεις, επιλέγοντας «Σωστό» ή «Λάθος».
Τα κείμενα της ενότητας μπορούν να μας βοηθήσουν.

4

- 1. Το εμπόριο και οι επιχειρήσεις ήταν κυρίαρχα ανάμεσα στους Ελληνόβλαχους παροίκους.**
Σωστό / Λάθος
- 2. Στις νέες πατρίδες οι πάροικοι αποξενώνονταν από τους συγγενείς τους, γιατί οι οικογενειακοί δεσμοί εμπόδιζαν την επαγγελματική τους επιτυχία.**
Σωστό / Λάθος
- 3. Στο σπίτι χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά απλά αντικείμενα που κατασκεύαζαν οι ίδιοι σε μικρά εργαστήρια που διατηρούσαν στους κήπους τους.**
Σωστό / Λάθος
- 4. Η εκκλησία είχε κεντρική θέση στη ζωή των παροίκων. Ελληνόφωνοι και βλαχοφώνοι ως χριστιανοί ορθόδοξοι ένιωθαν έντονα το θρησκευτικό συναίσθημα και η ενορία δυνάμωνε την αίσθηση της κοινότητας.**
Σωστό / Λάθος
- 5. Οι πάροικοι αγαπούσαν τη νομαδική ζωή. Τον πρώτο χρόνο ζούσαν στην Ευρώπη, τον δεύτερο μετανάστευαν στην Ασία και τον τρίτο στην Αφρική.**
Σωστό / Λάθος
- 6. Αρκετοί μετά από χρόνια επέστρεφαν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, τα βλαχοχώρια των προγόνων τους, πολλοί παρέμεναν για πάντα στη Βιέννη, το Βελιγράδι και το Βουκουρέστι, που γίνονταν οι νέες τους πατρίδες.**
Σωστό / Λάθος

Πας μάθαινε ακόμα να «διαβάζουμε» τα αστέρια στον νυχτερινό ουρανό, να εξερευνούμε την υδρόγειο σφαίρα και να κλίνουμε σωστά τους χρόνους των ρημάτων. Αγαπώ τη ζωή στη Βιέννη: τα μαγαζιά με τις γυάλινες βιτρίνες, τη μυρωδιά της φρεσκοτυπωμένης εφημερίδας, τα πλοία του Δούναβη. Παρόλο που και η Αυστρία έχει βουνά, τα βουνά της Πίνδου είναι στις κουβέντες των μεγάλων. Άλλος μιλάει δυνατά, άλλος ψιθυριστά. Όλων όμως οι φωνές ακούγονται αλλιώς...

Στο καφενείο όπου συχνάζουμε, το «Λευκό Βόδι», δε μένει ποτέ κανείς καθιστός, όταν εμφανίζονται οι κираτζήδες. Πόλις ανοίξει η πόρτα και σε χτυπήσει η μυρωδιά του δρόμου —σκόνη, χώμα και καπνός— όλοι σηκώνονται στο πόδι! Οι ταξιδιώτες κατάσκοποι σωριάζονται βαριά στις καρέκλες και παραγγέλνουν κάτι να φάνε και να πιουν. Κι οι ερωτήσεις πέφτουν βροχή!

«Πόσα καράβια μπάρκαραν απ' το λιμάνι της Σαλονίκης;» φωνάζει ένας Κιώτης έμπορος, πριν καλά καλά προλάβουν να βγάλουν τις κάπες τους.

«Πόσο πήγε η τιμή του μαλλιού στο παζάρι του Βελιγραδίου;» λέει ένας Γιαννιώτης, παίζοντας το κομπολόι του.

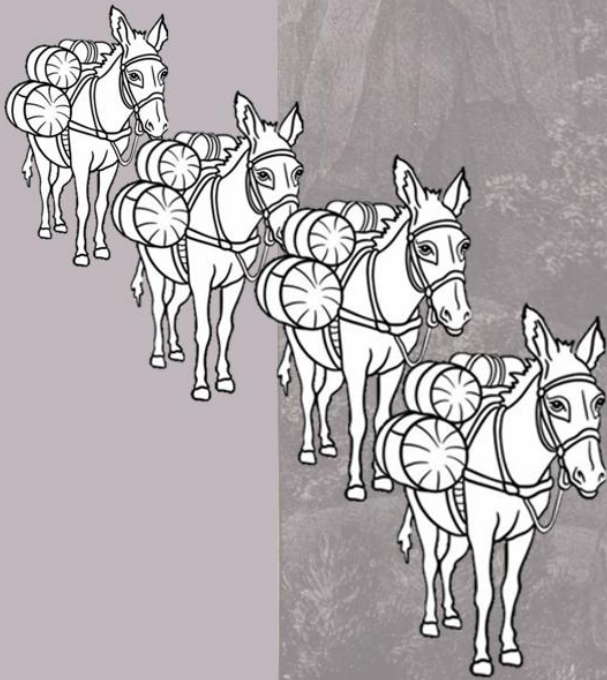
Κι ένα αγораκι από την Κλεισούρα της Καστοριάς, που δουλεύει μαθητευόμενος σε εμπορικό όico, ρωτάει διστακτικά: «Η μάνα μου... έστειλε το σκουφάκι; Που το 'ταξε στο προηγούμενο ταξίδι!...».

Οι κираτζήδες έρχονται από τη Πακεδονία και την Ήπειρο φορτωμένοι δέρματα, σιπάρια, μπαχαρικά, μα και ειδήσεις. Άλλοι γελάνε μαθαίνοντας τα καμύματα των χωριανών στις πατρίδες, άλλοι δακρύζουν ακούγοντας για γάμους, γεννήσεις ή πεθαμούς. Το καφενείο γεμίζει φωνές: ελληνικά, βλαχικά, γερμανικά, σερβικά, ιταλικά, μα και τουρκικά κι εβραϊκά, κόσμος πολύγλωσσος, κόσμος εμπορικός... Τα καλωσορίσματα γρήγορα γίνονται ευχές για καλό κατευόδιο. «Καλό γυρισμό να έχετε! Καλή στράτα! **Τοάρνα μπουόνα! Ωάρα μπουόνα!**» και τα μουλάρια θα φορτωθούν πάλι με νέεςπραμάτειες, ευρωπαϊκές αυτήν τη φορά, και θα ταξιδέψουν με νέες ιδέες, καινούργιες μόδες και νέες συνήθειες...

Αντιστοιχίζουμε τις λέξεις στα αριστερά με τις σημασίες τους στα δεξιά.

- καραβάνι
- κираτζής
- πραματευτής
- χάνι
- καραβάν-σεράι
- λοιμοκαθατήριο (λαζαρέττο)

- Μεγάλο πανδοχείο, τόπος συνάντησης εμπόρων και ταξιδιωτών, όπου μπορούν να φάνε, να κοιμηθούν, να φροντίσουν τα ζώα τους, να προσευχηθούν και να πουλήσουν ή να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους
- Έμπορος και πωλητής σε διαρκή κίνηση που διαθέτει ποικιλία προϊόντων συνήθως σε παζάρια και πανηγύρια
- Υγειονομικό κέντρο υποχρεωτικής απομόνωσης ταξιδιωτών, εμπόρων και εμπορευμάτων με σκοπό την πρόληψη ή τον περιορισμό της μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών (σταθμός καραντίνας)
- Οδηγός του καραβανιού, μεταφορέας, αγωγιάτης
- Ομάδα ανθρώπων που ταξιδεύουν όλοι μαζί για ασφάλεια με άλογα, μουλάρια ή καμήλες, μεταφέροντας εμπορεύματα
- Μικρό πανδοχείο, όπου οι ταξιδιώτες και οι έμποροι μπορούν να κοιμηθούν, να φάνε και να φροντίσουν τα ζώα τους

Παρατηρούμε και ...
κυκλώνουμε με **κόκκινο χρώμα** τα αγαθά που μετέφεραν τα καραβάνια από την Οθωμανική Αυτοκρατορία προς την Ευρώπη (δηλαδή, τα **προϊόντα εξαγωγής**) και με **μπλε χρώμα** τα αγαθά που έφεραν πίσω επιστρέφοντας (τα **προϊόντα εισαγωγής**).

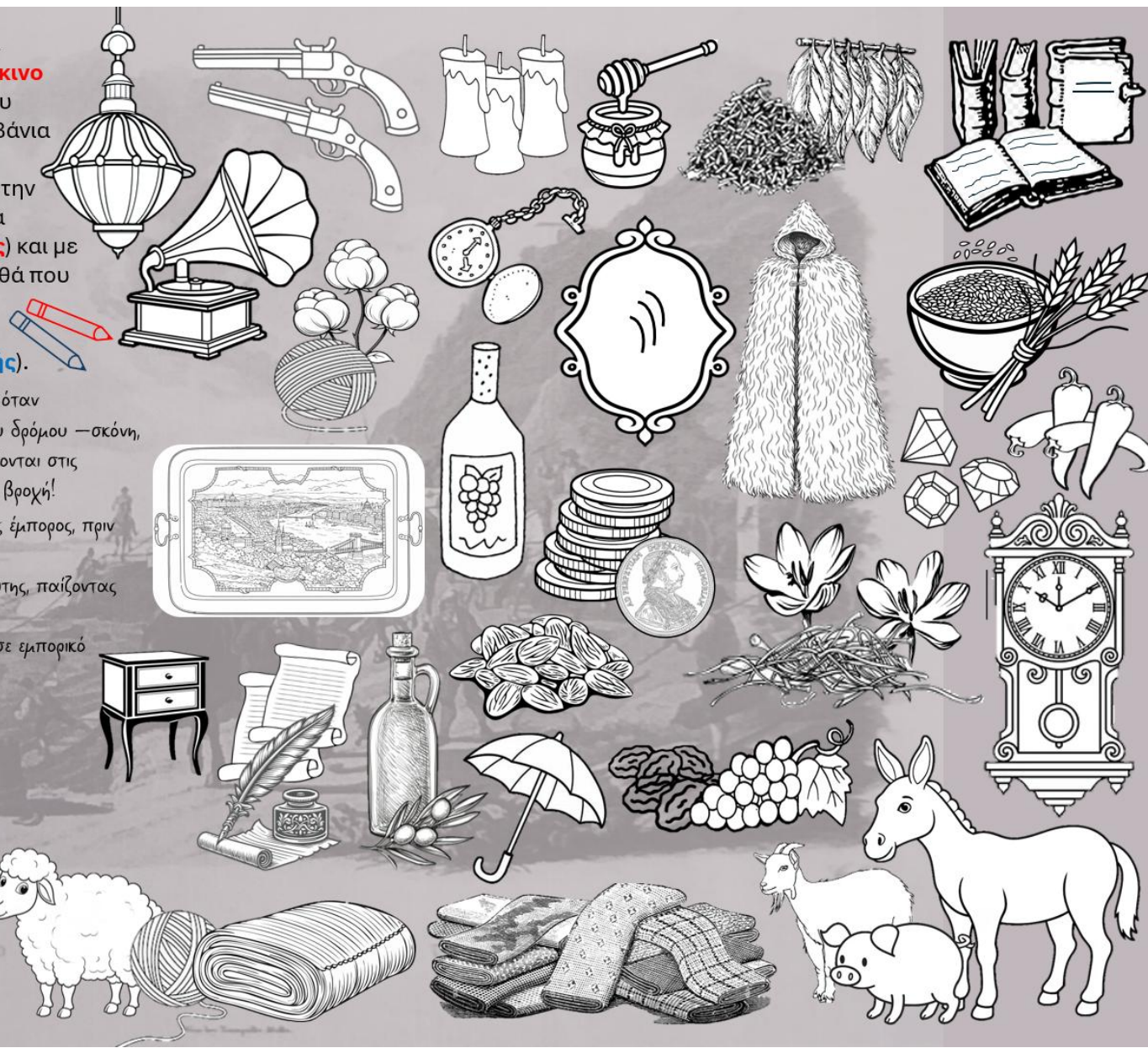
Στο καφενείο όπου συχνάζουμε, το «Λευκό Βόδι», δε μένει ποτέ κανείς καθιστός, όταν εμφανίζονται οι κираτζήδες. Πόλις ανοίξει η πόρτα και σε χτυπήσει η μυρωδιά του δρόμου —σκόνη, χώμα και καπνός— όλοι σηκώνονται στο πόδι! Οι ταξιδιώτες κατάκοποι σωριάζονται στις καρέκλες και παραγγέλνουν κάτι να φάνε και να πιουν. Κι οι ερωτήσεις πέφτουν βροχή!
«Πόσα καράβια μπάρκαραν απ' το λιμάνι της Σαλονίκης;» φωνάζει ένας Χιώτης έμπορος, πριν καλά καλά προλάβουν να βγάλουν τις κάπες τους.
«Πόσο πήγε η τιμή του μαλλιού στο παζάρι του Βελιγραδίου;» λέει ένας Γιαννιώτης, παίζοντας το κομπολόι του.

Κι ένα αγораκί από την Κλεισούρα της Καστοριάς, που δουλεύει μαθητευόμενος σε εμπορικό οίκο, ρωτάει διστακτικά:

«Η μάνα μου... έστειλε το σκουφάκι; Που το 'ταξε στο προηγούμενο ταξίδι...»

Τα καραβάνια έρχονται από τη Πακεδονία και την Ήπειρο φορτωμένα δέρματα, σιτάρια, μπαχαρικά, μα και ειδήσεις.

Άλλοι γελάνε μαθαίνοντας για τα καμύματα των χωριανών στις πατρίδες, άλλοι δακρύζουν ακούγοντας για γάμους, γεννήσεις ή πεθαμούς. Το καφενείο γεμίζει φωνές: ελληνικά, βλαχικά, γερμανικά, σερβικά, ιταλικά, μα και τουρκικά κι εβραϊκά, κόσμος πολύγλωσσος, κόσμος εμπορικός... Τα καλωσορίσματα γρήγορα γίνονται ευχές για καλό κατευόδιο. «Καλό γυρισμό να έχετε! Καλή στράτα! **Τοάρνα μπουόνα! Ωάρα μπουόνα!**» και τα μουλάρια θα φορτωθούν πάλι με νέες πραγματίες, ευρωπαϊκές αυτήν τη φορά, και θα ταξιδέψουν μαζί με νέες ιδέες, καινούργιες μόδες και νέες συνήθειες...

1. Το βιβλιαράκι αυτό λέγεται Δρομοδείκτης της Ελλάδος. Τι βιβλίο είναι ο Δρομοδείκτης και σε τι χρησιμεύει;

Κουίζ...! Κυκλώνουμε τη σωστή, κατά τη γνώμη μας, απάντηση.

α. Ένας οδηγός για τα συνεργεία των δήμων για να γνωρίζουν πού πρέπει να τοποθετήσουν πινακίδες οδικής σήμανσης και πού φωτεινούς σηματοδότες (φανάρια κυκλοφορίας)

β. Ένα πρακτικό βοήθημα για όσους ταξιδεύουν στον δρόμο ή μεταφέρουν ανθρώπους και αγαθά για να γνωρίζουν τα σημεία των διαδρομών και τις αποστάσεις από τον έναν σταθμό στον άλλο

γ. Ένα εγχειρίδιο του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ) για να γνωρίζουν οι οδηγοί πώς πρέπει να οδηγούν και να αποφεύγονται έτσι τα τροχαία ατυχήματα

2. Πηγαίνουμε στις σελίδες 28 και 29 του βιβλίου. Είναι η διαδρομή «Από Θεσσαλονίκη εις Πριστίνα, γενί παζάρ και Μπόσνα Σαράι».

Η Πριστίνα είναι η πόλη Πρίστινα στο σημερινό Κόσοβο, το γενί παζάρ είναι η πόλη Νόβι Παζάρ της Σερβίας και το Μπόσνα Σαράι η πόλη Σεράγεβο στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη.

(Η αφετηρία του ταξιδιού είναι η Θεσσαλονίκη και ο τελικός προορισμός το Σεράγεβο).

Ποιος είναι ο συνολικός χρόνος διάρκειας του ταξιδιού και ποιο/-α το/τα μεταφορικό/-ά μέσο/-α;

- α. 83 ώρες με έλκηθρα και τάρανδους
- β. 10 μέρες με άλογα, μουλάρια και βοϊδάμαξες
- γ. 146 ώρες με άλογα, μουλάρια και κάρα

3. Μια τοποθεσία του ταξιδιού είναι το «Πέρασμα της Μοράβας». Τι είναι αυτό;

7

- α. Η κοιλάδα του ποταμού Μοράβα της Σερβίας που συνδέει τη βόρεια με τη νότια Βαλκανική
- β. Η εύφορη πεδιάδα Μοράβα, κατάλληλη για καλλιέργεια κακαόδεντρων και μαστιχιών.
- γ. Το λημέρι της Μοράβας, μιας επικίνδυνης λησταρχίνας που έκανε επίθεση σε διαβάτες και εμπόρους.

4. Πολλές λέξεις τοπωνυμίων αλλά και άλλες λέξεις, όπως «χάνι», «σαράι» και «παζάρι» είναι τουρκικές. Γιατί;

- α. Γιατί στα μέρη αυτά συχνάζαν αποκλειστικά μουσουλμάνοι που είχαν ως μητρική γλώσσα τα τουρκικά.
- β. Γιατί ολόκληρη η Βαλκανική Χερσόνησος αποτελούσε τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και πολλές λέξεις της καθημερινής ζωής ήταν τουρκικές.
- γ. Γιατί τα τουρκικά είναι γλώσσα που μαθαίνεται εύκολα και μπορούσαν τις ονομασίες αυτές να τις απομνημονεύσουν οι ξένοι.

Ποιο είναι το αντίστοιχο ψηφιακό εργαλείο που χρησιμοποιούμε σήμερα;

Πόσο διαρκεί σήμερα το ίδιο ταξίδι με το αυτοκίνητο;

8

Παρατηρούμε τον χάρτη της Βαλκανικής Χερσονήσου και της Κεντρικής Ευρώπης.

Με κίτρινο χρώμα σημειώνονται οι ονομασίες των κρατών και με λευκό τα γεωπολιτικά τους σύνορα.

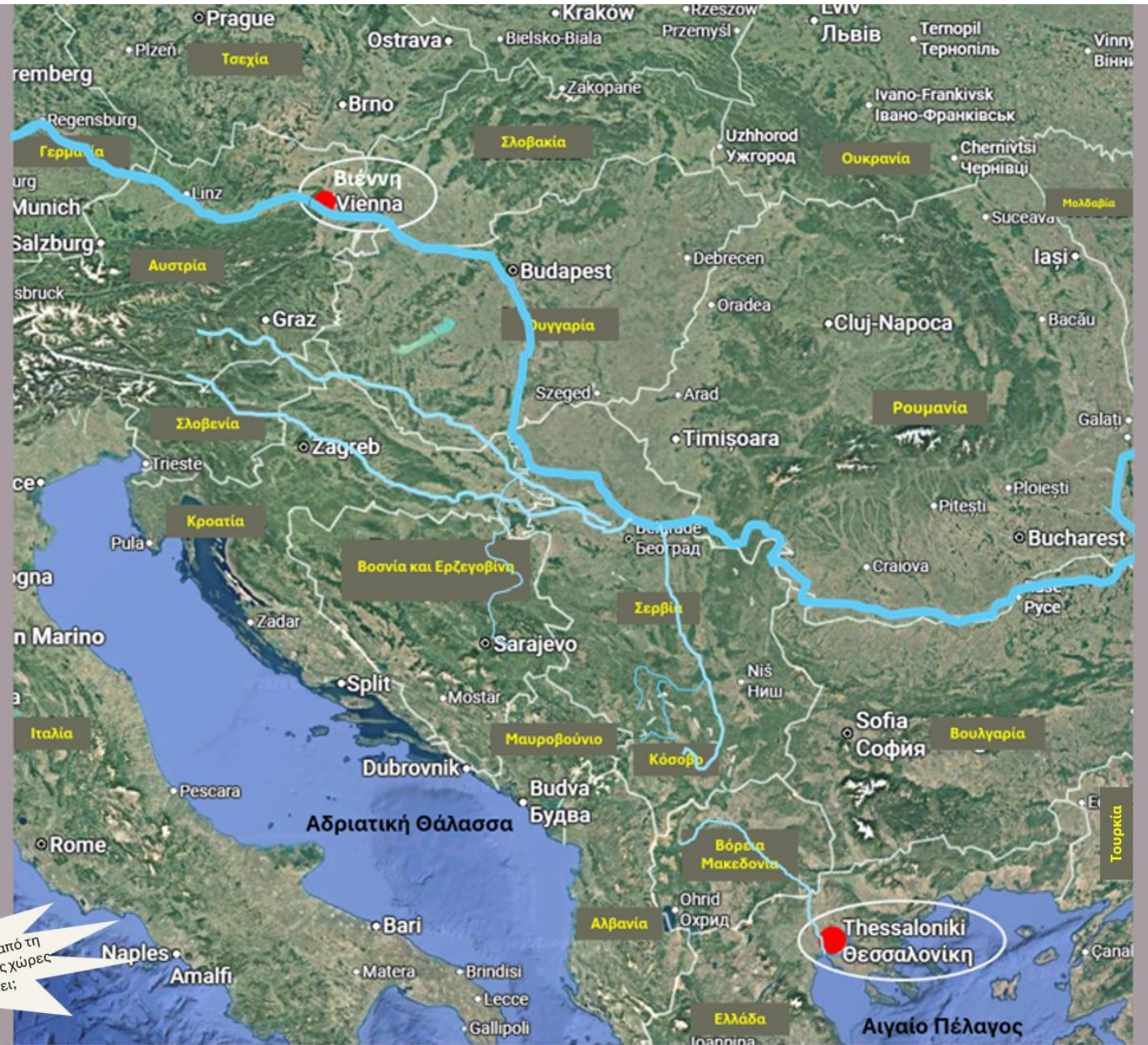
Πώς ήταν η εικόνα του χάρτη τον 18^ο αιώνα;

α. Ακριβώς όπως η σημερινή. Τα σύνορα έχουν χαραχτεί εδώ και αιώνες με τους λαούς να έχουν χωριστά ο καθένας το δικό του κράτος.

β. Το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής ανήκε γεωγραφικά και διοικητικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι βαλκανικοί λαοί ήταν υποτελείς στον σουλτάνο, υπήκοοι όλοι της ίδιας αυτοκρατορίας. Ο χάρτης -όπως τον γνωρίζουμε σήμερα- διαμορφώθηκε τον 20^ο αιώνα.

γ. Ολόκληρη η περιοχή αποτελούσε τμήμα ενός ενιαίου ευρωπαϊκού κράτους, όπου οι άνθρωποι μιλούσαν την ίδια γλώσσα και είχαν κοινή θρησκεία.

Σήμερα για να πάει κάποιος οδικά από τη Θεσσαλονίκη στη Βιέννη από πόσες χώρες πρέπει θεωρητικά να περάσει;

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε μονοπάτι έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια μυστικά που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρωτούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

Δεν έχω μαγαζί σταθερό. Πάστορα όμως με λες τρανό!
Ασήμι παίρνω άμορφο και κόσμημα σκαλίζω.
Σε πανηγύρια θα με βρεις, γιατί όλο εγώ γυρίζω.
Ποιος είμαι; ○ -----

Σε κουτάκι μάς κλείνει και τον δρόμο τραβά.
Παστορεύει σε πόλεις μα και σε χωριά.
Δίχως εμάς δεν κάνει, η τέχνη του μισή.
Μας σαν θα πιάσουμε δουλειά, στιγμή δε σταματά!
Τι είμαστε; **τα** ----- **του...**

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε εργαλείο έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια μυστικά που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρωτούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

Τι κι αν δεν είμαι αθλητής, βάρος πολύ σηκώνω.
Ξύλα, σανίδες και κορμούς, ιδρώνω, ξειδρώνω!
Ο υλοτόμος φίλος μου, μαζί σε κάθε ζόρι
στη στράτα, στον ξυλόδρομο, σε κάθε ανηφόρι!
Τι είμαι: **το** _____

Φίδι δεν είμαι, μα σέρνομαι στη γη.
Καλί δεν είμαι, μα με πατούν πολλοί:
ξυλοκόποι, αγωγιάτες, ταξιδιώτες και διαβάτες.
Τι είμαι: **το δασικό** _____

Επίσης σε παλιές
επιγραφές που είναι
από τον 19ο αιώνα,
είναι γραμμένο
ότι οι βλάχοι
είναι οι άνθρωποι
που έφεραν σε
ευρώπη, ή στην
αμερική,
το κουνάκι.
Επίσης στα νεο-
λαϊκά και σύγχρονα
είναι γραμμένο
ότι οι βλάχοι
είναι οι άνθρωποι
που έφεραν σε
ευρώπη, ή στην
αμερική,
το κουνάκι.

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε μονοπάτι έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια μυστικά που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρωτούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

11

Άσπρο ή μαύρο, μαλακό και ζεστό
πριν γίνω ρούχο θα με βρεις σε σωρό.
Με ζυγίζουν, με πουλούν,
στα παζάρια με ζητούν.
Τι είμαι: **το** _____

Απ' το μαλλί γεννήθηκα, στον αργαλειό υφάνθηκα
και ως τις πόλεις του Βορρά σε μπόγους μέσα στάλθηκα.
Τι είμαι: **η** _____

12

1		ε			γ			
2			ρ		α			κ
3		τ		χ			ι	
4					έ	σ		η
5		α			ύ	ζ		
6				ρ		ς		
7		έ	ζ		ρ			
8				μ		υ		
9		κ		ρ		ά		

Ο πιο διαδεδομένος και αποτελεσματικός τρόπος να κάνει κάποιος εμπόριο είναι από τη θάλασσα με τα καράβια.

Στη ... (1) γερά ... (9) πηγαίνουν με τη βοήθεια του ... (8) φορτωμένα με προϊόντα. Σαλπάρουν από τις Δαλματικές ακτές, πλέουν στην ... (2) και φτάνουν στη Βενετία, την ... (4) και στα άλλα μεγάλα λιμάνια της Ιταλίας. Οι Βλάχοι έμποροι συμμετέχουν δυναμικά! Γύρω στο 1730, ο αδερφός του παππού μου, που βρισκόταν στη ... (5) για δουλειές, είχε παραγγείλει να του στείλουν μια μεγάλη παρτίδα από κεραμικές κρασοκανάτες, από αυτές τις πολύχρωμες με τα διασκεδαστικά ... (3) που κατασκευάζονται στο ... (7) και μοσχοπουλιούνται στις ... (6). Μια τέτοια κανάτα – ενθύμιο από τον θείο μου – έχουμε κι εμείς στο σπίτι μας!

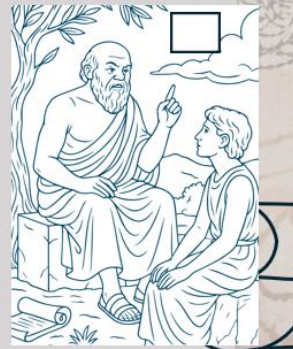
Συμπληρώνουμε την ακροστοιχίδα για να ανακαλύψουμε το όνομα της ιταλικής κρασοκανάτας με το σατυρικό ποιηματάκι!

Ενώνουμε τα κομμάτια του παζλ για να ανακαλύψουμε τι γράφει αυτό το ποιηματάκι! Σε ποιους αναφέρεται και για τι πράγμα μιλάει;

Το σπίτι μας στην εμπορική συνοικία της Βιέννης έχει μια τεράστια βιβλιοθήκη. Και η βιβλιοθήκη μας είναι γεμάτη βιβλία! Ένα μου αρέσει ιδιαίτερα, γιατί μου θυμίζει την ιστορία της οικογένειάς μου. Το έχω διαβάσει τόσες φορές που το έχω μάθει απέξω! Αρχίζει έτσι...

Συμπληρώνουμε τα κενά του κειμένου με την κατάλληλη λέξη, επιλέγοντας μια από τις τρεις εναλλακτικές των παρενθέσεων.

«Το _____ (φυτώριο / εμπόριο / εστιατόριο) υπάρχει εδώ και χιλιάδες χρόνια. Από την αρχαιότητα οι άνθρωποι _____ (αντάλλαζαν / αγκάλιαζαν / χάραζαν) τρόφιμα, υφάσματα, σκεύη και εργαλεία. Για να γίνουν πιο εύκολες οι συναλλαγές δημιουργήθηκε το _____ (κτήμα / βλήμα / χρήμα) και έτσι αναπτύχθηκε η _____ (υγεία / κοινωνία / οικονομία). Για να υπάρξει εμπόριο χρειάζονται προϊόντα που _____ (κουράζονται / πετάγονται / παράγονται) και άνθρωποι που τα ζητούν -αυτό λέγεται προσφορά και ζήτηση. Το εμπόριο δίνει ώθηση στην _____ (ψυχολογία / τεχνολογία / βιολογία) και αντίστροφα: ανοίγονται δρόμοι, κατασκευάζονται καράβια, οι _____ (συγκοινωνίες / τραγωδίες / παραλίες) βελτιώνονται. Πολλοί άνθρωποι _____ (μαγειρεύουν / ταξιδεύουν / κοροϊδεύουν) παρακινούμενοι από το εμπόριο για καλύτερες ευκαιρίες. Τα χωριά και οι πόλεις αλλάζουν. Και οι άνθρωποι αλλάζουν. Αυτοί που προέρχονται από έναν τόπο και μεταναστεύουν μακριά από την _____ (παγίδα / μερίδα / πατρίδα) τους δημιουργούν στα κέντρα όπου εγκαθίστανται _____ (αποικίες / παροικίες / συνοικίες). Οι _____ (συνοικίες / αποικίες / παροικίες) τούς βοηθούν να νιώθουν λίγο σαν στο σπίτι τους. Η μετανάστευση λέγεται και _____ (αποδημία / επιδημία / εκδημία) ή _____ (χωρισμός / ξενιτεμός / στεναγμός)».

14

Πολλά χρόνια αργότερα, όταν πια ο Στέργιος Πήχας είχε πεθάνει, βρέθηκε στις σελίδες του βιβλίου του ένα σημείωμα που έλεγε:

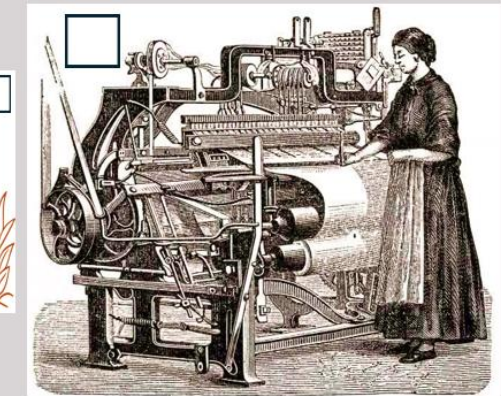
«Μια εποχή με μεγάλη κινητικότητα είναι η περίοδος από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 19^{ου} αι. στην περιοχή της άλλοτε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ελλάδα με τα σημερινά της όρια ανήκε τότε σε εκείνη την αυτοκρατορία. Επικεφαλής όλων ήταν ο σουλτάνος. Το οθωμανικό κράτος σταδιακά αποδυναμωνόταν και, μετά από πολέμους με την Αυστρία, υπέγραψε τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699) και τη Συνθήκη του Πασάροβιτς (1718), που είχαν ευνοϊκούς όρους για τους Ευρωπαίους εμπόρους.

Την ίδια περίοδο ο πληθυσμός της Ευρώπης αυξανόταν. Κι έτσι αυξάνονταν κι οι ανάγκες της για πρώτες ύλες. Αναζήτησε λοιπόν μαλλί, βαμβάκι, σιτάρι, καπνό και άλλα αγαθά στην αγροτική Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κι επειδή αρχικά η βιοτεχνία και λίγο μετά η βιομηχανία της αναπτύσσονταν γρήγορα, άρχισαν τα εργοστάσια να παράγουν όλο και περισσότερα προϊόντα. Πολλά από αυτά προέρχονταν από τις πρώτες ύλες που είχε προμηθευτεί από τον Νότο.

Οι δυνατές χώρες έκαναν ισχυρή την παρουσία τους σε πολλά μέρη του κόσμου, ελέγχοντας το εμπόριο προς όφελός τους. Επειδή κάμποσοι θαλάσσιοι δρόμοι έκλεισαν λόγω πολέμων, άνοιξαν περισσότεροι στεριανοί.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ωφελήθηκαν ιδιαίτερα οι Βλάχοι. Γνώριζαν τα ορεινά περάσματα, ήταν έμπειροι κτηνοτρόφοι και υλοτόμοι, ήξεραν να δουλεύουν το μαλλί, να κατεργάζονται το ασίμι, να ζωγραφίζουν, να ταξιδεύουν και να συνεννοούνται σε πολλές γλώσσες. Όλα αυτά τους έδωσαν σημαντικό πλεονέκτημα».

Διαβάζουμε το κείμενο και σημειώνουμε με τις εικόνες που σχετίζονται με το περιεχόμενο.

Ανάμεσα στα βλαχοχώρια που ξεχώρισαν, ιδιαίτερη θέση για την οικονομική της ακμή και την πνευματική ακτινοβολία της έχει η ¹ _____ . Ο πατέρας μου μιλούσε συχνά για το φημισμένο ² _____ της, που ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο στα Βαλκάνια μετά από εκείνο της Κωνσταντινούπολης την εποχή που αυτός ήταν παιδί. Μου έλεγε και για μια ³ _____ , αφιερωμένη σε έναν πολύ αγαπητό άγιο των Βλάχων, τον ⁴ _____ . Το μοναστήρι του συνεργαζόταν με την πόλη και τα σχολεία της, εκδίδοντας ⁵ _____ και μαθαίνοντας στα παιδιά γράμματα. Οι ιστορίες για τη σπουδαία αυτή πόλη τελείωναν πάντα λυπητερά, καθώς ο πατέρας θυμόταν ότι –λίγο πριν γεννηθώ– ο οικισμός καταστράφηκε από ⁶ _____ . Τότε πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να φύγουν και να σκορπίσουν σε κοντινά και μακρινά μέρη.

Γινόμαστε ...ντεντέκτιβ λέξεων!
 «Ξεθολώνουμε» τις λέξεις που φαίνονται αχνά με τη βοήθεια του κειμένου της έκθεσης!

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____
- 4. _____
- 5. _____
- 6. _____

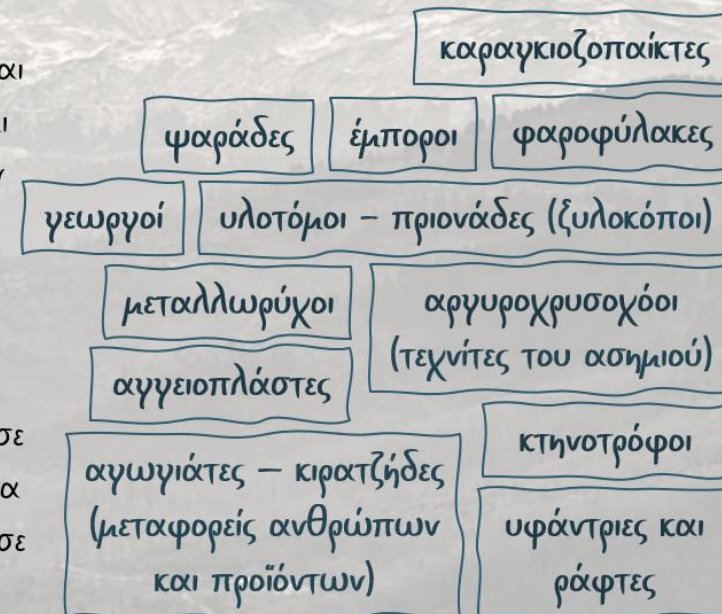
Το βλαχοχώρι από το οποίο κατάγομαι είναι το Βρίσκεται στην οροσειρά της . Εκεί γεννήθηκαν οι γονείς και οι παππούδες μου!

Η γη μας έχει απότομες πλαγιές, βαθιές χαράδρες και ανάμεσά τους σφηνωμένες κοιλάδες· μονοπάτια και περάσματα που γνωρίζουν οι ντόπιοι για να μετακινούνται και να μεταφέρουν τα αγαθά τους για πώληση ή ανταλλαγή. Λόγω του ορεινού κλίματος όλοι φορούν βαριά και ζεστά ρούχα. Τα δάση είναι γεμάτα βελανιδιές, καστανιές, οξιές, έλατα και πεύκα. Σιτάρι, καλαμπόκι και πορτοκάλια δεν ευδοκμούν, αλλά τα ζώα βρίσκουν άφθονο χορτάρι στα λιβάδια. Παρά τη γεωγραφική απομόνωση της περιοχής, η ανάγκη για επιβίωση και η επιθυμία για προκοπή κάνει πολλούς Βλάχους να ταξιδεύουν από μέρος σε μέρος, εξασκώντας την τέχνη τους με ελάχιστα μέσα, τόσο λίγα που μπορούν να χωρέσουν σε ένα ξύλινο κασελάκι...

Γρεβενών!

Το περιβάλλον λοιπόν επιδρά στην οικονομία και στα επαγγέλματα των ανθρώπων. Οι Βλάχοι είναι κυρίως: **Κυκλώνουμε έξι σχετικές ασχολίες.**

Η αδερφή μου η Άννα είναι σωστό φιγουρίνι! Ντύνεται με την τελευταία λέξη της μόδας, με ρούχα ραμμένα από τις καλύτερες μοδίστρες της Βιέννης. Η μητέρα μου η Παρία στις καλές εμφανίσεις της φοράει το χρυσοκέντητο γιλεκάκι της υφιάτικης φορεσιάς της. Κι η γιαγιά μου η Στεργιανή δεν αποχωρίζεται ποτέ την πυκνούφασμένη μάλλινη ποδιά της -σαν να κρατάει στην αγκαλιά της ολόκληρο το πατρογονικό της χωριό...

Ζευγάρι Βλάχων κτηνοτρόφων, Γραμμουσιάνοι από την Προσοτσάνη Δράμας

Ζευγάρι Βλάχων αστών εμπόρων από την Κλεισούρα Καστοριάς

ενδυμασία Ευρωπαϊκής αστής

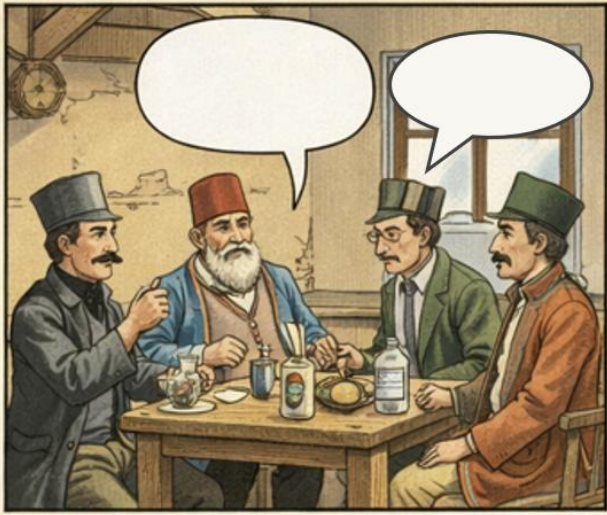
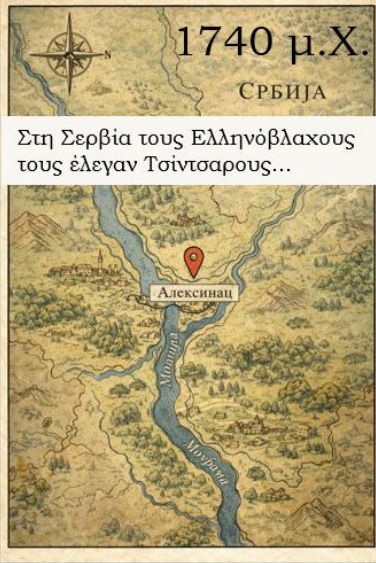
Παρατηρούμε και συγκρίνουμε τα ρούχα Βλάχων που έζησαν σε διαφορετικά μέρη και ασχολήθηκαν με διαφορετικές δραστηριότητες.

- Ποιες φορεσιές φαίνονται πιο κατάλληλες για ζωή στην ύπαιθρο και ποιες για ζωή σε πόλη ή κωμόπολη;
- Ποιες φορεσιές φαίνονται πιο χοντρές και βαριές και ποιες πιο πολυτελείς;
- Από ποια υλικά είναι φτιαγμένες οι φορεσιές; Ποια υφάσματα φαίνονται να είναι χειροποίητα, τοπικής οικιακής παραγωγής και ποια οργανωμένης βιοτεχνίας ή εργοστασιακής παραγωγής;
- Ποιες φορεσιές δείχνουν αυτάρκεια ορεινής κοινότητας και ποιες μαρτυρούν επαφές με δυτικά εμπορικά δίκτυα;
- Τι επαγγελματικές δραστηριότητες υποδηλώνουν αυτές οι φορεσιές;
- Τι μαρτυρούν οι φορεσιές για την ταυτότητα των ανθρώπων και τις πολιτισμικές τους επιρροές;

Ένας μικρός Τσιντσaros μετανάστης στη Σερβία του 18^{ου} αιώνα

Το Αλέκσινatz (Алексинач) είναι πόλη στην επαρχία Νισάβα στα νοτιοανατολικά της Σερβίας. Είναι κτισμένο στη συμβολή του ποταμού Μοράβα και του μικρότερου του Μοραβίτσα.

Ο Γεράσης φτάνει στη Σερβία το 1740. Στο Αλέκσινatz το τελωνείο και η καραντίνα μόλις έχουν ολοκληρωθεί...

Φτιάχνουμε το δικό μας κόμικ!

Βλέπουμε το βίντεο με την ιστορία του μικρού Γεράση και συμπληρώνουμε τα "συννεφάκια" στο κόμικ με δικούς μας διαλόγους!

